

NOVINÁŘSKÝ AKTIVISMUS: PROTEKTORÁTNÍ KOLABORANTSKÁ ŽURNALISTIKA A JEJÍ HLAVNÍ PŘEDSTAVITELÉ Z ŘAD ŠÉFREDAKTORŮ ČESKÉHO LEGÁLNÍHO TISKU

JAN CEBE, JAKUB KONČELÍK (Katedra mediálních studií UK FSV, CEMES UK FSV)

Studie vznikla v rámci výzkumného záměru UK FSV: MSM0021620841

Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika.

Úvod

Přestože se český aktivismus jakožto ideový a politický směr úzkého příklonu k politice nacistického Německa pevně konstituoval až v prvním roce fungování Protektorátu Čechy a Morava, jako ideový prvek se v české společnosti objevoval již v období tzv. druhé republiky. Jeho podstatou byla víra, že pouze skrze co nejužší a neaktivnější spolupráci s říší jako dominantní sousedící velmocí a skrze příklon k její nacistické ideologii je možné dosáhnout určitých politických cílů (formulovaných na celé škále od zachrany národa po osobní prospěch). Tato nepočtená, ale hlasitá skupina tzv. aktivistů zahrnovala kromě politiků, umělců a intelektuálů i některé novináře.

Aktivističtí novináři byli po celou dobu války ve velmi obtížném postavení. Česká veřejnost je otevřeně nenáviděla, autonomní státní správa důsledně obcházela a ani nacističtí úředníci jim příliš nedůvěřovali. Koneckonců – problematickou roli ve společnosti měl celý český legální tisk. Na jednu stranu představoval tribunu proněmeckého až kolaborantského názorového proudu. Na druhou stranu, navzdory tomu, že byl pod dohledem německé okupační moci, byl také „součástí české protektorátní ‚politiky‘. [...] Protektorátní vláda měla zájem, aby tisk vyjadřoval její postoje, podporoval ji ve veřejnosti a zároveň na sebe bral jisté nepříjemné důsledky její podřízenosti okupační moci.“ (KONČELÍK – KÖPPOVÁ – KRYŠPÍNOVÁ 2002:10–11) Zároveň ovšem nesměl obcházet, či dokonce popírat náhled úředníků Úřadu říšského protektora (ÚŘP). Novinář legálního protektorátního tisku žil pod stálým tlakem jak prostředím, tak čtenářů. Byl zakořeněn v jiném systému, než pro jaký tvořil. Tento rozpor popsal např. novinář Antonín Finger: „Každá redakce byla vlastně střediskem zpravodajství, jež docházelo ze všech kruhů a ze všech krajů. Čeští novináři si toho byli vědomi, a proto se snažili tato důležitá místa udržet ve svých rukou i za cenu mnohých obětí. [...] Bylo to strašné prostředí, na jedné straně soustavný a neustálý německý nátlak, sliby i hrozby, zatýkání a popravování nejbližších

přátel a spolupracovníků, stálý pocit nebezpečí od udavačů a šéfredaktorů, klesající důvěra ke kolegům v redakci, a na druhé straně vědomí povinnosti, že je třeba zvětšit činnost, když pracovníků neustále ubývá.“ (KONČELÍK – KÖPPOVÁ – KRYŠPÍNOVÁ 2002:21)

Novináři v Protektorátu

Česká protektorátní společnost posilovala národní vědomí důrazem na témata z oblastí české kultury. Po okupaci se totiž základní společenský život realizoval především v kultuře – zejména od kultury se očekávalo převzetí politicky zástupné funkce. (Srov. DOLEŽAL 1996) Také legální česká média se v prvních měsících okupace snažila podporou české kultury své čtenáře povzbudit a práce novináře mohla být vnímána jako důležitá pro národní vzdor.¹ Úspěchy německých armád a postupující provázání protektorátu s říší však u novinářů vedly k jisté rezignaci a ochotnějšímu přijímání a podřizování se nacistickému vidění světa. Pro veřejnost se tak novinářská práce postupně stávala odmítanou službou nepříteli.

Novináře pracující v období protektorátu v legálních médiích lze rozdělit do dvou proti sobě stojících skupin.

a) Na jedné straně stála úzká skupina profišsky orientovaných a iniciativně postupujících (aktivistických) novinářů, kteří pro obyvatele porobeného národa mimořádně viditelně symbolizovali kolaboraci a byli předmětem hluboké čtenářské nenávisti. Aktivisté svou izolovanost samozřejmě vnímali a především zpočátku hledali způsoby jejího překonání především za pomoci autonomní správy i ÚŘP – „aktivisté se prezentovali převážně jako přesvědčení ideologové legitimacy protektorátu a na odpor či lhostejnost většiny národa reagovali tendencí k uzavření se do ‚vyvolené kasty vědoucích a vidoucích‘. Oporu hledali u okupantů, na případnou podporu ze strany porobeného národa nakonec rezignovali.“ (VEČEŘA 2007:268). V protikladu k rezignaci na společenskou podporu si ale žárlivě střežili vedoucí postavení honorované společenskými i ekonomickými výhodami. O to víc,

¹ Legalita novinářům umožňovala působit na významný, rozsáhlý okruh příjemců bez omezení časových a technických (které naopak determinovaly ze své povahy svobodnější a otevřenější tisk ilegální). Do jisté míry tak vyrovnávala tvůrčí nesvobodu a profesní omezení, kterým se novinář legálního tisku musel podrobovat. CEBE, Jan - KONČELÍK, Jakub: Novinářský aktivismus:

protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku.

Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. 2008, roč. 53, č. 1–4, s. 39–48. ISSN 0036-5351.

že jimi často obsazená pozice šéfredaktora průběžně posilovala a naopak vydavatelé svůj vliv na chod mediální instituce ztráceli.²

b) Na druhé straně pak stála většina novinářů nerozhodných nebo opatrně nesouhlasících, kteří se stejně jako převážná část společnosti snažili především „přežít“. Nepočtená, ale vlivná skupina radikálních odpůrců okupace své postoje formulovala vně diskurzu legálního protektorátního tisku a pro účely této studie ji můžeme pominout.³ Neaktivističtí novináři prožívali okupaci za stresů, napětí, v nejistotě, snažili se příliš se „nezkompromitovat“, zároveň se ale museli přizpůsobovat poměrům v redakcích a úkolům zadávaným tisku. „Některé průběh války zaskočil, obávali se dlouhé okupace i „nerozhodného míru“, jiní pevně věřili ve válečnou porážku Německa. Stejně jako většina společnosti především „přežívali“.“ (KONČELÍK – KÖPPOVÁ – KRYŠPÍNOVÁ 2002:11) Novináři však museli přežívat na místech, která byla viditelnější, na zřetelnou protirežimní opozici citlivější a pro snahu o neutrální chování, snahu „nezadat si“ náročnější. Strategie novinářského odporu přehledně shrnul Pavel Večeřa. (VEČEŘA 2007) Postavení novináře se v průběhu času dále problematizovalo a řada novinářů raději odešla do jiného zaměstnání.

Tehdejší problematické „pracovní ovzduší“ výstižně popsal již citovaný Antonín Finger: „I mezi lidmi v téže redakci vzrůstala postupně nedůvěra, jež omezovala rozsah spolupráce na nejužší kroužky. Patrně k tomu přispěly i intriky Němců, kteří dovedli rozšiřovat podezření proti lidem svými kanály šeptané propagandy. Vzájemnou důvěru podkopávaly i podepisované články, u nichž vlastně nikdo nevěděl, co napsal autor, co připsal nebo vyškrtal přísluhovačský šéfredaktor nebo třeba někdo v tiskovém odboru.“ (KONČELÍK – KÖPPOVÁ – KRYŠPÍNOVÁ 2002:21) Po září 1941, „kdy se počalo vymáhat podepisování článků, nebylo již možno z tisku odejít a kdo se o to pokusil, mohl počítat s vyšetřováním.“ (HRABÁNEK: 6) I nadále ale novinářů ubývalo – v těsné závislosti na významném poklesu počtu vycházejících novin a časopisů. (Srov. např. PASÁK 1980:79)

Mechanismus kontroly a řízení protektorátních médií

Zásadní vliv na život protektorátního novináře měl systém řízení a kontroly médií. Protože jsme se jeho popisu již opakovaně věnovali (srov. např. KONČELÍK – CEBE – KÖPPOVÁ 2007), v této studii připomeneme pouze jeho základní institucionální rámec: český tisk byl v rámci autonomní správy podřízen Tiskovému odboru Předsednictva ministerské rady (dále TO PMR). Cenzuru médií realizovali a tiskové pokyny předávali úředníci Ústředí tiskové

a dozorčí služby (dále ÚTDS) dosazení přímo do redakcí a napojení na okresní nebo policejní úřady. Rozhodovací pravomoci TO PMR však byly v praxi značně redukovány a v podstatě se omezovaly pouze na tlumočení pokynů německých úředníků pověřených řízením médií. V rámci nacistické státní správy byla při Úřadu říšského protektora vytvořena pro kulturní úkoly nejprve Skupina pro kulturně-politické záležitosti, přeměněná v září 1940 na IV. oddělení ÚŘP (kulturně-politické oddělení), které řídilo veškerou agendu oblasti „kultury“ vyjma školství. Pro řízení médií zde byla vytvořena tzv. skupina Tisk, která autonomní správu přímo úkolovala. A to buď na tiskových poradách nebo prostřednictvím tiskových pokynů distribuovaných TO PMR (většinou skrze ÚTDS). Tato první etapa konsolidace státní správy Protektorátu Čechy a Morava skončila příchodem zastupujícího protektora Reinharda Heydricha, který inicioval její zásadní přestavbu, v jejímž důsledku mj. již v lednu 1942 zanikl Tiskový odbor PMR a jeho agendu (a s ní i řízení českého tisku) převzala nová správní instituce – Úřad lidové osvěty. Tento úřad byl v červnu 1942 sloučen s Ministerstvem školství a národní osvěty a takto nově ustavená instituce přejmenována na Ministerstvo školství a lidové osvěty. Řízení tisku měla na starosti II. sekce ministerstva, dělená na tzv. redakční službu (tj. úkolování) a tiskovou dozorčí službu (cenzuru). (Podrobněji srov. KONČELÍK 2008) Po Heydrichově smrti vzniklo Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu v čele s Karlem Hermannem Frankem, které od poloviny roku 1943 fakticky realizovalo okupační správu protektorátu.

Formování skupiny aktivistů pod dohledem německých úřadů

Na počátku okupace se novinářský aktivismus vyvíjel neorganizovaně a podle Pasáka se „projevoval zejména v tom, že usiloval více než o pouhé konstatování daného stavu. Požadoval iniciativní činnost české strany ve smyslu česko-německého přátelství, která by byla větší, než samotné požadavky německých míst. Znamenalo to, že vycházel německé straně vstříc daleko více, než to bylo nutné.“ (PASÁK 1967a:73) Později pak několik vrcholných představitelů tohoto „nového“ směru v českém tisku vytvořilo skupinku (tzv. „sedmičku“) šéfredaktorů, která se začala důrazně projevovat nejen na poli novinářském, ale i politickém. Její nebezpečnost přitom spočívala v tom, že v rámci své činnosti postupovala plně v intencích německých okupačních úřadů.

Němci se pokoušeli získat české novináře k aktivní spolupráci již v prvních měsících okupace. Důležitým prostředkem, který měl novináře o nutnosti takové spolupráce

² Pravomoc vydavatele v oblasti určování mediální agendy a personálního obsazení redakcí byla postupně zásadně oslabena. V březnu 1941 Tiskový odbor (TO) vydal výnos o pravomoci šéfredaktorů. Na rozdíl od roku 1939, kdy vydavatelstva mohla sama šéfredaktory dosazovat do redakcí na základě smlouvy, od roku 1941 musel šéfredaktor do funkce schválit TO a jeho pravomoc se ještě zvýšila. (K roli šéfredaktora srov. PASÁK 1975: 164an.) Tento výnos byl vyústěním dlouhotrvajícího sporu ekonomických zájmů vydavatelů a politických zájmů tiskových úředníků. Již v říjnu 1940 Karl von Gregory konstatoval, že „postavení novinářů se již trochu zlepšilo proti dřívější situaci, kdy novinář byl závislý hospodářsky na vydavateli a politicky na straně nebo skupině osob. Je zde snaha zaručit českému novináři takovou neodvislost, jakou má novinář v Říši.“ (KONČELÍK – KÖPPOVÁ – KRYŠPÍNOVÁ 2002:200)

³ Na počátku protektorátu sice většina novinářů okupaci v podstatě otevřeně odmítala (a to i na stránkách legálního tisku), vývoj po porážce Polska a Francie ale zatlačil radikální odpůrce okupace do ilegality. Přesto platí, že i řada legálně působících novinářů se zapojila do odboje a využívala k tomu své povolání (např. Václav König či František Bauer) a že i na stránkách legálních protektorátních novin lze vystopovat odbojové prvky (např. smuteční úprava českých novin v den popravy prvního k smrti odsouzeného Čecha, dvojsmyslné básně atp.). Pozoruhodný je případ Rostislava Korčáka, který vydával ilegální časopis Český kurýr a na jeho stránkách obviňoval sám sebe jako odpovědného redaktora legálního deníku Večer z kolaborace – zajišťoval si tak před nacisty alibi.

přesvědčit, byly tzv. novinářské zájezdy. Těmto výpravám, směřujícím buď do Německa nebo na nacisty ovládaná či okupovaná území, přikládali Němci velký význam a v průběhu války se tyto „výlety“ staly zavedenou propagandistickou praxí.

Z hlediska formování skupiny čelních novinářských aktivistů byl významný především zájezd do Polska, který se uskutečnil na podzim roku 1939. Organizátorem této akce, které se zúčastnil i šéf kulturně politického oddělení ÚŘP Karl von Gregory, byl vedoucí skupiny Tisk při ÚŘP Wolfgang Wolfram von Wolmar. Mezi účastníky zájezdu byli mj. Vladimír Krychtálek, Vladimír Ryba, Jaroslav Křemen, Václav Crha, Karel Lažnovský, František Paulus či Antonín Jaromil Kožíšek.⁴ Právě z těchto novinářů se zformovala skupina čelních aktivistů, kterým začali ostatní novináři i veřejnost přezdívat „polští legionáři“. Novináři odjeli z protektorátu 28. září 1939 a během necelého týdne navštívili mimo jiné Krakov, Lodž, Varšavu a Kutno. Zájezd splnil svůj účel. Zástupci českého tisku viděli na vlastní oči bojiště a hrůzné výsledky německé agrese a ti, kteří ještě neměli zcela jasno, se utvrdili v přesvědčení, že s Němci je třeba aktivně spolupracovat.

Právě „polští legionáři“ patřili k hlavním nositelům myšlenky pozitivní spolupráce s Němci. Podle Pasáka hrál významnou roli při utváření politické orientace aktivistické novinářské skupiny Wolmar a dále generální ředitel nakladatelství Orbis Friedrich Rudl. „Zvláště styky s [Wolmarem] byly výrazné při upevnění ideologie a politického světového názoru těchto novinářů, kteří si začali vytvářet nový pohled na poslání tisku.“ (PASÁK 1967a:75–76) Během války se uskutečnilo ještě několik novinářských zájezdů.⁵ Náměty získané na těchto výpravách zpracovávali novináři zpravidla do sérií článků, v nichž velebili úspěchům německých zbraní a varovali před nebezpečím bolševismu i pošestlostí všech, kteří by se chtěli říši stavět na odpor. Vybraní žurnalisté pak zpracovávali „zážitky“ z těchto cest dokonce knižně a vystupovali i na různých veřejných manifestacích, kde seznamovali přítomné se svými zážitky a přesvědčovali je o tom, že „není ve světě síly, která by se mohla s úspěchem postavit do cesty vítěznému německému postupu a nebo jej zastavit.“⁶

Po návratu novinářů z Polska začaly také schůzky skupiny aktivistických šéfredaktorů s Gregorym a Wolmarem,

kteří byly spolu s pravidelnými tiskovými konferencemi jedním z hlavních prostředků formování novinářského aktivismu v protektorátu.⁷

Kdo byli novinářští aktivisté a jaké byly jejich pohnutky k aktivní spolupráci s okupanty? Někteří z nich vyšli z prvo-republikových fašistických hnutí a k propagaci nacismu byli do jisté míry vedeni ideologickými důvody, národní socialismus byl jakýmsi naplněním jejich předchozích vizí o novém společenském řádu (např. Karel Werner). Řada z nich však dříve inklinovala ke směrům socialistickým (např. Vladimír Ryba, Jaroslav Křemen) či dokonce ke komunismu (Emanuel Vajtauer, Karel Lažnovský). Bylo mezi nimi nemálo takových, kteří za první republiky psali do listů, jež představovaly páteř československé demokracie (např. Vladimír Krychtálek, Emanuel Moravec). V naprosté většině případů, snad až na Emanuela Moravce, však tito lidé představovali v českém prvo-republikovém novinářství jakousi druhou až třetí garnituru. Není proto divu, že si někteří z nich na národní tragédii začali plánovitě budovat kariéru (např. Lažnovský, Krychtálek). Tito konjunkuralisté a, jak je označil předseda vlády Alois Eliáš, „politici přeběhlíci“ aktivně a o své vlastní vůli spolupracovali s Němci již od prvních dnů okupace a brzy se vyšplhali na čelní místa v protektorátním tisku. Získali tak pozice a požitky, kterých by za normálních okolností svými schopnostmi nikdy nedosáhli. Byli zde však i tací, kteří se do vedení protektorátních deníků či časopisů dostali jaksi bez vlastního přičinění, když jejich vydavatelstva, ve snaze co nejméně na sebe upozorňovat, hledala do čela svých listů osoby, které se za první republiky nijak výrazně politicky neexponovaly, a které by tak tvářily v tvář německé okupační správě zajistily jejich přežití (např. Ryba). Se získáním moci a materiálních výhod však u těchto lidí často povolil i charakter. Pod vlivem úspěchů německé branné moci pak začali také oni poslušně a iniciativně plnit příkazy okupantů. Snad si to někteří zdůvodňovali tím, že když pomohou převychovat národ v duchu říšské myšlenky, ochrání ho od zbytečných ztrát na životech. I toto pochybné zdůvodnění však ztratilo jakýkoliv význam v období „heidrichiády“ kdy noviny vedené těmi, kdož psali pro aktivní spolupráci s říší, dokázaly bezostyšně přesvědčovat veřejnost o tom, že popravy českých lidí a vyhubení celých vesnic jsou jen spravedlivým trestem za konkrétní zločiny.

⁴ Mezi pozvanými byl např. i předseda Národního svazu novinářů František Bauer ale odmítl. (ABS 305–371–4, Ryba) K výpravě do Polska dále srov. např. Tisk a novináři, roč. XIV, číslo 3, Návštěva českých novinářů v Polsku; PERNES 1997:163; PASÁK 1967a:72; DOLEJŠÍ 1960:377.

⁵ Nejdůležitější byla zřejmě velká výprava 34 kulturních pracovníků do říše a do okupovaného Holandska konaná ve dnech 3.–13. září 1940. Akci uspořádalo říšské ministerstvo propagandy a její účastníci navštívili Mnichov, Norimberk, Koblenc, Kolín nad Rýnem, Essen, Kleve, Rotterdam, Utrecht, Münster a Hamburk. Vrcholem pak bylo přijetí u ministra propagandy Josefa Goebbelse v Berlíně. (Srov. České slovo, 4. 9. 1940, Velká výprava českých spisovatelů a umělců do Říše; Večer, 13. 9. 1940, Cesta po Německu a Holandsku; Tisk a novináři, roč. XV, číslo 2, Zájezd českých spisovatelů, umělců a novinářů do Říše; PASÁK 1998:245) Kromě dvou zmíněných zájezdů se uskutečnilo ještě přinejmenším šest dalších velkých výprav. V dubnu a květnu 1939 se vybraní protektorátní novináři podívali do Německa, v únoru a březnu 1940 na tzv. západní val, v červnu 1940 do Francie a Belgie, v červnu 1941 do Dolního Slezska, v září 1942 do Sovětského svazu a v říjnu 1944 se vydali po stopách slovenského národního povstání.

⁶ Hofman jako účastník zájezdu v září 1940. (Národní střed, 1. 10. 1940, Poznání skutečnosti je nejlepší propaganda) Šéfredaktor Národní politiky Václav Crha zformuloval hlavní úkol novináře – pracuje, „aby urovnal neupravenou cestu od formálního ke skutečnému zapojení národa do velkého prostoru německého.“ (Národní střed, 2. 10. 1940, Tisk ve službách národa a Říše; k novinářským výpravám blíže srov. DOLEJŠÍ 1960:392) Z knih, které vznikly na základě těchto zájezdů, uvedme například reportážní sbírku Aloise Kříže Krev za novou Evropu, která vyšla po návratu z výpravy do Francie a Belgie. Reportážní charakter měla i kniha Banská Bystrica, kterou sepsali Werner, Scheinost a Kožíšek po návratu z výpravy po stopách Slovenského národního povstání. (KŘÍŽ 1940; SCHEINOST – KOŽÍŠEK – WERNER 1944)

⁷ Podle Ryby to byli „Krychtálek a [Crha], kteří měli již v té době k Wolframovi velmi dobrý poměr a kteří se snažili o uskutečnění pravidelnějších schůzek s Wolframem.“ Schůzky se konaly nejprve v kavárně Lumír, později na tiskovém odboru a nakonec v Presseklubu. Účastnit se jich měli nejprve Krychtálek, Křemen, Crha, Ryba a Paulus (v r. 1940 nahrazen Wernerem), později pak Lažnovský s Vajtauerem a nakonec byli přibráni ještě Scheinost a Vrba. Srov. ABS 305–371–4, Ryba; ABS 300–12–1, trestní oznámení na Krychtálka; ABS 300–12–1, Novák. Podle Crhy se měl Wolmar s některými novináři včetně Krychtálka setkávat pravidelně také v Šroubkách. (PASÁK 1967a:75–76)

Je pravdou, že kontrola tisku byla striktní a obsah novin do značné míry určovaly pokyny tiskového oddělení ÚŘP, nicméně i přesto byl odpor možný. Svědčí o tom koncokonců i seznamy vězňených a popravených novinářů.

Aktivisté proti Národnímu souručenství

Již v létě 1940 se začíná ukazovat, že ambice skupiny aktivistických novinářů nekončí pouze u prosazování říšské myšlenky prostřednictvím tisku. Začínají se též projevovat jako politická skupina, jejímž cílem je skutečná aktivní spolupráce s Němci. V tomto smyslu pak také počínají vyvíjet tlak na tzv. retardační politiku vlády generála Eliáše. První oficiální vystoupení proti dosavadní politické koncepci protektorátní vlády aktivisté zacílili na Národní souručenství – jedinou nacisty povolenou politickou organizaci ustavenou na jaře roku 1939 jako nástupce všech dosavadních stran (dále též NS).

Už v průběhu jara 1940 se začaly v denících vedených aktivisty objevovat články s kritikou NS, které v podstatě odrážely německý názor „že Nár[odní] souručenství je v podstatě jen sjednocení starých polit[ických] stran.“ (BRANDES 2000:54) V létě 1940 došlo v NS ke krizi. Činnost krajských organizací v Praze a v Olomouci byla Němci zastavena a hrozilo nebezpečí, že okupanti celé NS rozpustí. Ve vládních kruzích a ve vedení NS se začala šířit obava, že by se za podpory Němců mohli řízení jediné masové národní organizace v protektorátu zmocnit čeští fašisté a příznivci hnutí Vlajka, kteří již tehdy odhodili jakýkoliv nátěr českého nacionalismu, prosazovali naprosté podřízení říši a na dosavadní podobu NS mohutně útočili.⁸ Začaly se proto objevovat různé plány, jak organizaci, která v té době pro mnohé představovala jakýsi symbol národní soudržnosti, zachránit. Tehdejší šéf TO PMR, bývalý sociální demokrat František Hofman, zřejmě považoval hrozbu ze strany ultrapravicové Vlajky za nejnebezpečnější, a tak navrhl zachránit NS před rozpuštěním a odrazit útoky Vlajky zaktivisováním samotného vedení NS – tím by totiž Vlajka přišla o hlavní argumenty, které proti dosavadní činnosti organizace uplatňovala. Hofman proto oslovil aktivistického šéfredaktora A-Zetu Jaroslava Křemena a šéfredaktora Národní práce Vladimíra Rybu a navrhl je do vedení NS. Zřejmě doufal, že minulost obou novinářů, kteří před válkou působili v denících stran orientovaných na skupinu Hradu (Ryba – Právo lidu, Křemen – A-Zet), bude jistou zárukou, že by se v NS zcela nepodřídili německému diktátu a vystupovali by i v zájmu kulturní a politické autonomie. Jejich přijetí do vedení NS se současně mohlo jevit jako příhodný prostředek ke kontrole a případné pacifikaci činnosti skupiny aktivistických šéfredaktorů, která již dříve napadala NS, Eliášovu vládu i prezidenta Háchu, že zanedbávají převýchovu národa k říšské myšlence. (Archiv bezpečnostních

složek (dále ABS) 300–12–1, trestní oznámení na Krychtálka)

Pokud šlo o angažování zástupců skupiny aktivistických šéfredaktorů do vedení NS, mohla však sociálně demokratická, resp. národně socialistická minulost Ryby a Křemena z pohledu Němců představovat jistý problém, a tak byl přibrán ještě novinář, jehož privilegované postavení v očích německých správců protektorátního tisku mělo celou akci náležitě zastřešit – šéfredaktor deníku Večer Vladimír Krychtálek. Pro jeho volbu měl hovořit fakt, „že není zatížen žádnou levě orientovanou politickou minulostí a že svou povahou dovede za sebou spálit mosty a přizpůsobit se přítomnosti.“ (ABS 305–371–4, Ryba) Hofman si pravděpodobně neuvědomil, že angažováním aktivistů vpustil do vedení NS živel, který bude pro organizaci znamenat takřka stejně nebezpečí jako jim tak obávaná Vlajka.

První náznak tlaku skupiny aktivistických šéfredaktorů na dosavadní koncepci NS přišel již počátkem srpna 1940, kdy Krychtálek odmítl nadále užívat ve svém listu podtitulek „List Národního souručenství“⁹, který přijaly po založení NS takřka všechny deníky (měla tím být vyjádřena jednota tisku s politikou vlády). Podobně jako Večer se zachovala i řada dalších protektorátních deníků.¹⁰ Vypuštěním tohoto označení se aktivisté v podstatě veřejně distancovali od tehdejší oficiální politiky vlády a vedení NS.

O čtyři dny později Krychtálek, Ryba a Křemen v memorandu zaslaném prezidentu Háchovi zkritizovali dosavadní činnost NS, které podle nich „v otázce pro život a budoucnost českého národa [...] neprokázalo schopnost převychovat národ a selhalo úplně v boji proti septané propagandě.“ (PASÁK 1998:251) Navrhovali dokonce, vzhledem k protiněmeckému zaměření některých skupin uvnitř organizace, činnost NS dočasně zastavit a místo toho se snažili prosadit vytvoření desetičlenného politického vedení, které mělo mít rozsáhlé politické pravomoci, a mohlo tak podstatně ovlivňovat činnost vlády. Hlavním posláním požadovaného nového vedení měla být podle jeho navrhovatelů snaha zajistit „národu [...] aktivní účast na budování nového evropského řádu.“ (PASÁK 1967a:77) Jakýmsi kompromisním řešením k jejich návrhům měla být dohoda o jmenování zvláštní pracovní skupiny v rámci NS. Za jejího předsedu byl určen vedoucí výboru NS Josef Nebeský, který se však o tuto funkci měl dělit s Rybou. Skupina měla dávat politické náměty jednak vládě a jednak výboru NS. Jejimi členy by byli samozřejmě také Krychtálek a Křemen.

Nebezpečí pramenícího z vytvoření užší vedoucí skupiny aktivistů v rámci vedení NS si byl vědom zejména Eliáš. Ten spolu s Nebeským v této souvislosti výslovně žádal ministra Jiřího Havelku, aby se aktivistům neustupovalo. Při likvidaci aktivistického nebezpečí přitom předseda vlády navrhoval využít všeobecné nedůvěry Němců k NS,

⁸ Když byl vedoucí krajské organizace Národního souručenství v Praze Josef Nestával zatčen gestapem pro odbojovou činnost, podnítilo to krajně pravicové politiky k pokusu zorganizovat „puč“, kterým chtěli svrhnout protektorátní reprezentaci – 8. srpna 1940 obsadili pražský sekretariát NS v Dušní ulici. Nacisté je ale v tomto počínání nepodpořili.

⁹ „Jako vedoucí redaktor denního listu ‚Večer‘ žádám, aby mně bylo povoleno vynechat u vydání listu s datem 8. srpna (...) a pro všechna další vydání subtitulek ‚List Národního souručenství‘ (...) Jako vedoucí redaktor listu pokládám za potřebné nedávat již list k dispozici straně, ve které se výběr osob dál bez náležité pečlivosti, což vedlo k důsledkům, že vedoucí osoby musily být zatčeny a činnost celých krajů zastavena pro práci nepřátelskou Říši.“ (NA, fond TNS 8/47, karta 122, svazek 262, Krychtálkova žádost tiskovému odboru předsednictva ministerské rady z 7. 8. 1940)

¹⁰ Od 10. 8. 1940 vypustily podtitulek ‚List Národního souručenství‘ deníky České slovo, Večerní České slovo, Národní práce, Večerník Národní práce, A-Zet, Telegraf, Venkov, Lidový deník a Svoboda. (Tisk a novinářství, roč. XV, číslo 1, Změny v podtitulech českých listů)

CEBĚ, Jan - KONČELÍK, Jakub: Novinářský aktivismus:

protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku.

Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 39-48. ISSN 0036-5351.

což se pak do značné míry podařilo. (Blíže srov. PASÁK 1998:253)

Nakonec se aktivističtí šéfredaktoři museli „spokojit“ s tím, že od září 1940 získali křesla v „novém“ výboru NS (ve skutečnosti se jednalo spíše o jakési doplnění, řada členů z předchozího výboru byla totiž jmenována znovu).¹¹ Jednotlivé pracovní úseky mělo místo dřívějších komisí spravovat 13 zmocněnců. (PASÁK 1998:251–253) Zřízení těchto nových postů bylo zřejmě jakýmsi kompromisem oproti předchozím požadavkům aktivistických novinářů. Jejich ambice měly být ukojeny tím, že do funkcí zmocněnců pro jednotlivé oblasti byli dle vlastního výběru nejmenováni také oni. Ryba se stal zmocněncem pro věci kulturní a Křemen zmocněncem pro věci sociální. Krychtálek, který si zabral místo zmocněnce pro věci propagační, „pronesl programovou politickou řeč, v níž žádal bezpodmínečný a nekompromisní aktivismus. [...] Přitom ostře kritizoval dosavadní práci a postoj Výboru NS resp. vedení českého národa.“ (NA, fond TNS 8/47, karton 122, Chalupa) Kromě Krychtálka, Ryby a Křemena se v tomto výboru NS objevilo dalších šest novinářů.¹² Aktivisté však nebyli s výsledky svých snah v rámci NS spokojeni. Zaskočení byli jistě i nedostatečnou podporou z německé strany. Když bylo zřejmé, že za jejich neúspěchem stojí především Eliáš, podnikli pokus, jehož cílem měla být izolace ministerského předsedy.

Již 19. září Krychtálek, Ryba a Křemen jednali s Háchou, přičemž se snažili prezidenta přesvědčit, že Němci proti zřízení zvláštní pracovní skupiny neměli námitky a obvinili protektorátní vládu, že svým postojem „rozbila koncepci skupiny a oddálila tak snahy o reorganizaci výboru NS.“ Nakonec začali otevřeně kritizovat vládu i jejího předsedu a zdůrazňovali, že „neúředně není tato vláda na německé straně ráda viděna a jsou pro to politické důvody.“ Vyhrožovali dokonce odchodem z výboru NS a tvrdili, že s nimi by odešlo 20 až 30 členů, což by znamenalo konec činnosti tohoto orgánu. V souvislosti s tím pak Krychtálek Háchu varoval: „Přitom nebudete moci, pane presidente, zachránit ani vládu.“ (PASÁK 1998:254)

Postoj vlády k iniciativě skupiny šéfredaktorů se však nezměnil. Aktivisté se sice ještě celou věc snažili projednat se státním sekretářem Karlem Hermannem Frankem, ani zde však nedosáhli nějakého zásadního úspěchu. Rozhodli se tedy přejít na jinou taktiku a snažili se ovlivnit činnost NS z pozice své funkce ve výboru. Na pracovní schůzi výboru NS, která se konala 1. října 1940, Krychtálek „zavázal všechny orgány Národního souručenství, aby okamžitě započaly s propagací říšské myšlenky v českém národě.“ (Národní střed, 3. 10. 1940, Pracovní schůze Výboru NS)

Na projevu před zástupci krajských organizací NS pak znovu vyzval k propagaci spolupráce s Němci a v polovině října v tisku vyhlásil nový pracovní program NS, jehož nejdůležitějším úkolem měla být „výchova českého národa v duchu říšské myšlenky.“¹³ Na shromážděních NS se pak začaly stále častěji objevovat výzvy ke spolupráci a projevy loajality k říši. Reakce veřejnosti na sebe nenechala dlouho čekat. Řada osob z NS dobrovolně vystoupila a mnoho okresů a místních skupin hlásilo, „že jejich členové raději vystoupí z NS, než aby se účastnili dalších manifestací za spolupráci s Němci.“ (BRANDES 2000:141–142)

Noviny v té době snažely veškeré možné i nemožné důkazy o tom, že spolupráce s Říší je naší jedinou možností. Opět se připomínala staletá závislost Čech a Moravy na Svaté říši římské národa německého i na Habsburcích. Národ měl být přesvědčen o tom, že soužití a spolupráce s Němci je historickou daností. I tyto snahy však skončily fiaskem. Bylo zřejmé, že česká veřejnost se „svým“ tiskem nesohlasí. Jasně se to projevilo především v podzimních měsících roku 1940, kdy náklady novin zaznamenaly znatelný pokles. (BRANDES 2000:141)

Krychtálek vydržel ve výboru NS jen několik týdnů. K jeho odchodu přispěla především aféra s tzv. protizidovskými výnosy. Jakožto zmocněncem pro propagandu uveřejnil Krychtálek v tiskové korespondenci NS bez vědomí vedení protizidovské směrnice, které se pak objevily v některých pražských listech včetně deníku Večer. Nařízení mj. obsahovalo striktní vymezení a definici Žida a míšence, zákaz členství Židů v NS, zákaz společenského styku členů NS se Židy a „v mnohém předstihovalo i pověstné tzv. norimberské zákony.“¹⁴ Proti takovému postupu vůči Židům se okamžitě postavil Sokol, kulturní rada i římskokatolická církev v čele s arcibiskupem Karlem Kašparem. Rozhořčení dávala najevo i veřejnost. Především příslušníci inteligence začali demonstrativně zintenzivňovat kontakty se svými židovskými známými. Sicherheitdienst (SD) musel konstatovat, že „rozčilení veřejnosti ze židovských výnosů po jistou dobu nepolevovalo. Do ústředního sekretariátu NS docházelo mnoho odhlášek.“ (BRANDES 2000:142) Proti publikovaným výnosům se ostře ohradil také Nebeský. Na poradě výboru NS 1. listopadu 1940, došlo mezi ním a šéfredaktory k prudké diskusi: „Chtěli jste boj proti Židům a Národní souručenství má teď z toho boj s klérem. Nevíte, co jste napáchali. [...] To mám zodpovídat já? Ne! Buď Krychtálek, nebo já. Já jsem vedoucí a půjde to podle toho, jak já chci. Mně nikdo z Němců vyhrožovat nebude.“ (PASÁK 1998:255)

Krychtálkova akce vyprovokovala vládu k nečekaně různému zákroku. Hácha vydal nařízení, podle kterého nesměl

¹¹ Srov. NA, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze (č. 207), karton 1497, zpráva policejního ředitelství v Praze prezidiu zemského úřadu o obsazení uprázdněných míst ve výboru NS z 5. 2. 1941. Dále též Národní politika, 14. 9. 1940, Služba národu. Tisk a novináři, roč. XV, číslo 1, Novináři ve výboru Národního souručenství.

¹² Josef Nepraš (zmocněncem pro věci organizační), František Formánek (zmocněncem pro věci soukromozaměstnanecké), Karel Chalupa (zmocněncem pro obchod a živnost), Antonín J. Kožíšek, Jan Scheinost a Václav Crha (ten zpočátku ve věci NS s trojicí Krychtálek, Ryba, Křemen poměrně úzce spolupracoval, na členství ve výboru však takřka bezprostředně po svém jmenování rezignoval). (Tisk a novináři, roč. XV, číslo 1, Novináři ve výboru Národního souručenství; dále též ABS 305–371–4, Ryba)

¹³ České slovo, 17. 10. 1940, Výchova českého národa v duchu říšské myšlenky. Podobně srov. např. Národní střed, 17. 10. 1940, Pracovní program zmocněnce pro propagandu Vladimíra Krychtálka.

¹⁴ Srov. Večer, 25. 10. 1940, Výklad k rozhodnutí vedoucího N.S. o Židech. Dále srov. např. Národní politika, 25. 10. 1940, Národní souručenství pokládá za Židy míšence všech stupňů; ABS 300–12–1, trestní oznámení na V. Krychtálka; NA, fond TNS 8/47, karton 122, protokol s Rybou. Podle Pasáka Krychtálek vystoupil se svými protizidovskými návrhy po přímém souhlasu Franka. (PASÁK 1967:78)

zmocněnc NS veřejně vyhlášovat rozhodnutí bez souhlasu vedoucího NS (tj. Nebeského) a Eliáš si dokonce pro příště vyhradil právo povolovat publikaci všech významných projevů NS. Bez dostatečné podpory ze strany německých úřadů se Krychtálek dostal do politické izolace a nakonec vystoupil z výboru a později i z NS vůbec. Krátce poté podal demisi i Ryba.¹⁵ Křemen naopak ve výboru setrval až do konce svého funkčního období. Rozdílné postoje v otázce odchodu z výboru NS pak vedly k jistému ochlazení osobních vztahů mezi aktivistickými šéfredaktory.¹⁶

Vznik ‚sedmičky‘ aktivistických šéfredaktorů

Po neúspěchu v NS proněmecká orientace předních aktivistických novinářů ještě zesílila. Uprímná spolupráce s německými úřady jim přinesla řadu osobních výhod. Mimo jiné získali právo nosit zbraň a byla jim též zajištěna zvláštní ochrana. Měli také určitou volnost při poslouhání zahraničního rozhlasu. (PASÁK 1967:79) Ačkoliv Němci aktivisty při střetu v NS otevřeně nepodpořili, zjevně postoj vlády (zejména min. předsedy Eliáše a ministra Havelky) odmítali. To umožnilo aktivistům tlak na vládu v následujících měsících obnovit.

Hlavním protagonistou nového tažení se sice stal šéfredaktor Českého slova Karel Lažnovský, který spolu s čerstvým šéfredaktorem Večerního Českého slova Emanuelem Vajtauerem patřil ke skupině Emanuela Moravce, pozadu však nezůstávala ani Krychtálkova skupina (Ryba, Křemen, Werner, Crha), která se naopak orientovala především na Wolmara. Přestože mezi těmito dvěma směry vládla od počátku jistá nevraživost, z jara roku 1941 se jejich snahy do určité míry sjednotily a v souladu se zájmy německých úřadů začali tito novináři společně vystupovat proti dosavadnímu charakteru Eliášovy vládní politiky. Retardační taktiku, kterou se ministerský předseda snažil uplatňovat, pokládali za organické pokračování Němcům nepřátelské linie z let minulých a označovali ji za vážnou překážku česko-německého smíření. Tato iniciativa přitom zcela odpovídala postoji, který říšskoněmecká místa zaujímal vůči Eliášovi a jeho koncepci.

Není bez zajímavosti, že ke stmelení vedoucí novinářské skupinky došlo právě na počátku jara 1941. Jak jsme již zmínili, došlo tou dobou k několika událostem, které pozici aktivistů významně posílily. V březnu vydal tiskový odbor výnos, který opět zvýšil pravomoc šéfredaktorů. Stalo se tak především na úkor vydavatelstev, která nyní v podstatě ztratila možnost významněji zasahovat do chodu svých listů (např. rozhodovat o přijímání, odměňování či propouštění redaktorů – srov. též pozn. č. 2). Aktivisté si přitom svými články v tisku zvýšení pravomocí do jisté míry sami vynutili. (srov. Večer, 7. 11. 1940, *Jsou noviny první?*) Důležité bylo také definitivní ovládnutí Melantrichu, největšího vydavatelského podniku v Protektorátu.

Ochota vzájemně spolupracovat se odrazila i ve schůzce čelních pražských aktivistických novinářů, která se uskuteč-

nila v březnu 1941 a na níž se ustavila již zmíněná ‚sedmička‘ vedoucích aktivistických žurnalistů ve složení Lažnovský, Vajtauer, Krychtálek, Ryba, Crha, Křemen a Werner, která si dala za úkol vtisknout českému tisku a veřejné politice novou tvář činorodého proněmeckého aktivismu. (PASÁK 1967b:177–179) Werner po válce vypověděl: „*Nás sedm šéfredaktorů scházelo se ve vinárně Moravěnka nebo v jiném veřejném podniku, zpravidla ve formě společného obědu, a tam jsme si sdělovali vzájemně informace a připravovali jsme si náměty nebo dotazy pro nejbližší tiskovou konferenci.*“ (ABS 300–12–1, Werner)

Na stránkách předních protektorátních deníků pak tito novináři rozpoutali intenzivní diskusi o tom, jakými cestami by se česká politika měla ubírat. Důraz byl přitom kladen zejména na rychlou převýchovu národa k říšské myšlence a na aktivní spolupráci s Němci.

Po úspěchu německého balkánského tažení na jaře 1941 opět zesílil tlak na reorganizaci NS ze strany různých proněmecky orientovaných skupin. Doporučovalo se, aby byl do čela NS dosazen jakýsi triumvirát s mocí vládní i výkonnou, jeho představitelé tedy měli mít ve vládě v podstatě stejnou pozici jako ministři. Aktivističtí novináři navrhovali na tyto posty trojici Krychtálek, Křemen a Ryba. Jejich požadavky byly radikální: odstoupení vlády, rozpuštění celého výboru NS a zřízení zmíněného tříčlenného direktoria z aktivistických žurnalistů. Varovali přitom předsedu vlády, že pokud nebude uvnitř NS urychleně sjednána náprava, Němci ho rozpustí. (PASÁK 1998:290–291) Případná realizace jejich návrhů by přitom evidentně znamenala změnu orientace politického života protektorátu směrem bezvýhradně proněmeckým.

Ve zprávě, kterou o tehdejší situaci v NS vypracovala dne 13. května 1941 pro Franka německá služebna SD v Praze, se uvádí, že Národní souručenství mělo být podle představ skupiny aktivistických šéfredaktorů pevně spojeno s výkonnou vládní mocí, a to sice tak, že by vedoucí NS byl zároveň automaticky předsedou protektorátní vlády. Zpráva SD dále uváděla, že Krychtálek v této souvislosti uvedl, že by v tomto novém uspořádání mohl být ministrem. (ABS 305–116–3, zprávy SD–Leitabschnitt Prag)

V květnu 1941 již byla dosavadní podoba NS v čele s Josefem Nebeským před Němci neudržitelná. Aby zabránil likvidaci NS, jmenoval nakonec Hácha 17. května 1941 nové vedení NS v čele s Janem Fouskem. Došlo tu tedy k jakémusi personálnímu propojení vedení NS s Českým svazem pro spolupráci s Němci. NS tak nastoupilo cestu otevřeného aktivismu, což v novinách radostně komentovali také aktivističtí novináři, a to i přesto, že podobně jako na podzim předchozího roku vlastní koncepci změn v NS neprosadili.

‚Chlebíčková aféra‘

Další ofenzívu, tentokrát směřovanou přímo na protektorátní vládu a předsedu Eliáše, zahájili aktivističtí novináři

¹⁵ Srov. Večer, 12. 11. 1940 Resignace na členství ve Výboru NS. Funkce zmocněnce pro propagandu byla zrušena a jeho pravomoci měl nadále vykonávat výbor NS. (Večer, 6. 12. 1940, Plenární schůzka Výboru NS)

¹⁶ Krychtálek s Rybou žádali ve věci NS audienci také u Franka. Jak jsme již zmínili, neprojevovali Němci ve věci snah aktivistických šéfredaktorů v rámci NS přehnané nadšení a sám Frank pravděpodobně nepokládal za nutné žádostem o audienci okamžitě vyhovět. Když pak šéfredaktory 18. listopadu přece jen přijal, byly již pokusy aktivistů o ovládnutí NS zmařeny a ani přijetí u státního tajemníka na tom nemohlo nic změnit. (Národní politika 19. 11. 1940, Přijetí u státního tajemníka K. H. Franka)

CEBE, Jan - KONČELÍK, Jakub: Novinářský aktivismus:

protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku.

Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. 2008, roč. 53, č. 1-4, s. 39-48. ISSN 0036-5351.

v létě 1941. Útok na Sovětský svaz totiž významně ovlivnil i situaci v Protektorátu. Protifašisticky smýšlející veřejnost získala novou naději, která byla podporována i zvýšenou aktivitou londýnského rozhlasu. Německé úřady v protektorátu rozpoutaly propagandistickou kampaň, která neměla připustit ani stín pochybnosti o tom, že říše vyjde ze střetnutí s ‚bolševickou hrozbou‘ vítězně. Symbol tohoto vítězství – velké tiskací ‚V‘ – se tehdy objevoval takřka všude od novin až po tramvajové soupravy. Také aktivističtí novináři se chystali k vítězství přispět svým dílem. Jejich hlavním soupeřem v tomto boji měla přitom být nepřátelská londýnská propaganda. 15. srpna svolali Gregory a Wolmar šéfredaktory k tajné schůzce. Hovořilo se především o tom, že politické úvodníky píše pouze jedna a tatáž úzká skupinka lidí, která je pak londýnským rozhlasem stále častěji kritizována a zastrašována. Aktivisté si zde také postesklí, že generál Eliáš ani vláda jejich činnost nepodporují a stěžovali si, „že se v novinách objevují stále jen jejich jména, že jsou proto nenáviděni a žádali, aby i ostatní redaktori psali aktivistické články a podepisovali je plným jménem.“ (NA, fond TNS 8/47, karton 129, Melč) Z porady pak vyšlo zásadní rozhodnutí, že je třeba také ostatní redaktory přimět k tomu, aby psali a plným jménem podepisovali politické články a úvodníky. Novinářský aktivismus již neměla veřejnost či londýnský rozhlas spojovat jen s několika jmény, ale s celým českým tiskem. Že se tato iniciativa neminula účinkem, o tom nejlépe svědčí stránky tehdejších protektorátních deníků. Koncem srpna a začátkem září 1941 se na titulních stranách novin skutečně začaly pravidelně objevovat plně podepsané úvodníky od ostatních redaktorů.¹⁷

Skupinka proněmecky smýšlejících šéfredaktorů se v této souvislosti za podpory německých úřadů znovu odhodlala k vystoupení proti protektorátní vládě. 22. srpna napadl šéfredaktor Českého slova Karel Lažnovský na pravidelné širší tiskové konferenci vládu, „že nedovedla s [aktivistickými novináři] jednat jako s vedoucí vrstvou a že nedala veřejnosti najevo, že takovou vedoucí vrstvou jsme, a dnes jsme v situaci, že kdejaký člověk si dovoluje vůči nám sprostoty, jaké by si nedovolil odpurce.“ (KONČELÍK – KÖPPOVÁ – KRYŠPÍNOVÁ 2002:384–385) Tentýž den pak Lažnovský otevřeně kritizoval vládu i na poradě šéfredaktorů: „Obvinil [jsem] přímo vládu, že má vinu na nedostatečném nazírání na funkci politických novinářů, poněvadž vláda za celé dva roky neudělala téměř nic, aby pozvedla autoritu novinářů. Vláda neuznala, že vedoucí

politici novináři jsou jedním z činitelů naší intelektuální vrstvy, která se staví kladně k dnešnímu vývoji a která se snaží tento vývoj chápat a učinit jej pochopitelným také ostatním.“¹⁸

Situace se ještě vyhrotila v souvislosti s tzv. bojkotem protektorátního tisku v září 1941. Jednalo se o rozsáhlou akci připravovanou za společné spolupráce domácího a zahraničního odboje.¹⁹ Výzvy Londýna k bojkotu protektorátního tisku byly také hlavním bodem programu na schůzce šéfredaktorů svolané Gregorym dne 12. září. Přítomní novináři zde také opětovně kritizovali Eliášovu vládu, že neposkytuje dostatečnou podporu jejich aktivistické politice. Znovu byl rozebírán postup proti kampani londýnského rozhlasu vůči aktivistickým žurnalistům. Šéfredaktori byli obsahem londýnského vysílání značně znepokojeni a požadovali, aby se jich ministerský předseda Eliáš nebo celá vláda veřejně zastali. 18. září 1941 přijal Eliáš na žádost říšského protektora v Kolowratském paláci ‚sedmičku‘ aktivistických novinářů. Do debaty s ministerským předsedou přispěli postupně takřka všichni zúčastnění. Šéfredaktor Večerního Českého slova Karel Werner kupříkladu pohovořil o spolupráci aktivistických novinářů s německými orgány. Přiznal, že hlasy z Londýna mají zčásti pravdu, že sice „koupení jsou“, nikoliv však za peníze, nýbrž „za spolupráci a zájem, který ze strany německé se vždy projevuje a s nímž se ve všech počínech a podnětech na straně německé setkávají.“ Připustil, že jsou v úzkém kontaktu a často i v každodenním styku s říšskými místy, zatímco s protektorátními a jinými činiteli naopak nemají v podstatě žádné spojení. Krychtálek Eliášovi doporučil, aby se vláda při utváření politiky řídila slovenským vzorem (což tedy v podstatě znamenalo, aby začala vystupovat zcela pronacisticky), a poukázal na názor říšských činitelů, že „Slováci to hrají velmi dobře.“ Upozornil také Eliáše, že by nebylo správné, aby „vládní a jiní vedoucí činitelé zůstávali v pozadí v domněni, že si tím opatří posici pro eventuální změnu situace v budoucnu.“ Navrhl konání pravidelných porad vlády s vedoucími novináři a poznamenal, že by bylo „nanejvýš nutné“, aby se vláda po těchto případných poradách „projevila příslušnými prohlášeními.“ Doporučil přitom „začít s projevem o významu českého tisku a s prohlášením, že vláda plně za ním stojí.“²⁰

Krychtálkovo doporučení, aby protektorátní vláda učinila veřejné prohlášení o tom, že aktivističtí žurnalisté mají její podporu, bylo evidentně podstatou celé schůzky. Eliáš

¹⁷ O tom, že podnět k psaní a podepisování proněmeckých článků i ostatními redaktory dala ‚sedmička‘ aktivistických šéfredaktorů, svědčí Wolmarova slova na pravidelné poradě šéfredaktorů 19. 9. 1941. Zde vysvětloval nové opatření takto: „V podstatě nejde o nic jiného než o to, aby čtenář viděl, že v české žurnalistice není jen 7 pozitivistických redaktorů, nýbrž více. To je účel věci. Víte dobře, že část vašich kolegů, několik šéfredaktorů, kteří v posledních letech velmi pilně pracovali, jest neustále napadána. Jsou to stále a stále titíž, poněvadž ostatní se skryli za anonymitu. Proto přímo z jejich středu vyšel podnět, aby všechny články vnitropolitického i zahraničněpolitického obsahu, jež mají politicko-výchovnou tendenci pro český národ a jeho čtenářstvo, byly pokud možno označovány autorovým jménem.“ (KONČELÍK – KÖPPOVÁ – KRYŠPÍNOVÁ 2002:423)

¹⁸ ABS 300–12–1, opis záznamu pravidelné týdenní porady šéfredaktorů denních listů z 22. 8. 1941. Srov. též ČELOVSKÝ 2002:69–70.

¹⁹ K zahájení bojkotu protektorátního tisku vyzval českou veřejnost 14. 9. 1941 (v den výročí úmrtí T. G. Masaryka) rozhlasovým projevem z Londýna také Prokop Dřtina (pseudonym Pavel Svatý), který zde vyzval k boji proti ‚krychtálkovštině‘. (DRTINA 1945:144). Významnou roli při úspěchu bojkotu sehrála tzv. ‚septanda‘, díky níž se o akci dozvěděla většina národa. Bojkot probíhal v týdnu od 14. do 21. 9. 1941. Podle hlášení pražského gestapa v té době prodej českých novin poklesl zhruba o 70%. (PASÁK 1967b:187). Brandes uvádí, že vydavatelstvím se v té době vracelo 50–70% nákladu. (BRANDES 2000:243)

²⁰ (ABS 300–12–1, opis záznamu o průběhu návštěvy tzv. aktivistických novinářů a předsedy vlády ze dne 18. 9. 1941) Novináři hovořili s Eliášem také o právě probíhajícímu bojkotu tisku. Václav Crha pak na závěr jednání ještě zkritizoval činnost lidí v okolí prezidenta Háchy. O vztahu Eliáše k aktivistickým šéfredaktorům vypovídá i to, že se ministerský předseda ještě před zahájením samotné schůzky dotazoval svého osobního tajemníka Stádníka, který z těchto novinářů je „nejslušnější“, že „vedle těch hlavních lampů sedět nebude.“ (PASÁK 1967b:185)

však manévroval velmi obratně. Ačkoliv věděl, o co šéfredaktorům jde, neřekl nic, čím by naznačil, že on nebo vláda hodlají aktivisty jakkoliv podpořit. O jeho postoji k případnému prohlášení ve prospěch aktivistů svědčí i slova, která měl pronést již několik dní před audiencí. K možnosti, že by aktivisty veřejně podpořil proti Londýnu, se měl tehdy vyjádřit doslova takto: „K tomu mě nikdy nedostanou.“²¹ Novináři si nakonec po skončení audience alespoň vyprosili na Eliášovi povolení, aby mohla být v tisku uveřejněna úřední zpráva o tom, že předseda vlády s aktivistickými šéfredaktory jednal. (Srov. např. České slovo, 19. 9. 1941, Šéfredaktoři českého tisku u předsedy vlády) To však bylo z hlediska případné podpory vše, čeho dosáhli. Podle tehdejších Eliášových spolupracovníků byl ministerský předseda celkovým tónem rozhovoru doslova „disgustován.“ (ABS 305–371–4, Masařík) Nespokojení šéfredaktoři chtěli celou věc dále diskutovat s Háhou. K audienci sjednané na 25. září však už nedošlo, protože u Lažnovského, Krychtálka, Křemena a Vajtauera se začaly projevovat příznaky blíže nespécifikovaného onemocnění.²² Nemocní byli hospitalizováni v SS-lazaretu v podolském sanatoriu. Pouze Karel Lažnovský, u něhož byly příznaky nejsilnější, byl zprvu léčen ve Vinohradské nemocnici a do Podolí byl převezen až později. Čtrnáct dní po audienci – 10. října 1941 – Lažnovský zemřel.

Ačkoliv Němci sami nevěřili, že by Eliáš novináře záměrně otrávil (zdá se ale, že podávané chlebičky byly skutečně infikované bacily tyfu – podrobněji srov. (ČVANČARA – UHLÍŘ 2006), rozhodli se Lažnovského smrt propagandisticky a politicky co nejvíce zhodnotit.²³ Během hospitalizace novinářů totiž nabrala politická situace v Protektorátu rychlé obrátky. Pod záminkou zhoršení zdravotního stavu byl z funkce říšského protektora odvolán Konstantin von Neurath a zastupujícím říšským protektorem byl jmenován Reinhard Heydrich. 27. září byl zatčen ministerský předseda Eliáš. Příští den pak vyhlásil Heydrich stanné právo a začal okamžitě s cílenou likvidací české protinacistické rezistence. V této souvislosti pak začaly německé úřady šířit verzi, že smrt Lažnovského byla úkladnou vraždou spáchanou z příkazu Londýna.²⁴

Dobový protektorátní tisk postižené novináře doslova glorifikoval a Karel Lažnovský byl prohlašován za národní mučedníka. V květnu 1942 bylo slavnostně otevřeno

nábřeží Karla Lažnovského (dříve Rašínovo nábřeží) a ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec při té příležitosti oznámil, „že k uctění památky padlého kamaráda novináře zřídil [...] nadaci, která ponese jméno Karla Lažnovského a která bude sloužiti podpoře českých novinářů a spisovatelů, kteří se zasloužili o šíření říšské myšlenky v českém národě.“ (Lidové listy 14. 5. 1942, Praha má nábřeží Karla Lažnovského) Slavnosti předcházely již 15. 10. 1941 státní pohřeb ve strašnickém krematoriu, jehož se zúčastnil i šéf říšského tiskového úřadu Otto Dietrich. (GREGOROVÍČ 1995:154)

Závěr

Aktivističtí novináři se pokoušeli ovlivňovat protektorátní politiku i v dalších letech – významný podíl měli např. na založení České ligy proti bolševismu, ve kterém se angažoval šéfredaktor Večerního Českého slova Karel Werner a ve vedoucím orgánu Ligy byl mj. i další člen aktivistické „sedmičky“, předseda Národního svazu novinářů Vladimír Krychtálek. (Národní politika 17. 2. 1944, Složení rozšířeného výboru České ligy proti bolševismu) Liga proti bolševismu začala v plné míře fungovat již v době, kdy Rudá armáda dokončovala osvobozování sovětského území a připravovala se k zahájení ofenzivy na Slovensko. Každému soudnému člověku tehdy už muselo být jasné, že Němci válku prohrají. Řada osobností veřejného života se proto již nechtěla zbytečně kompromitovat otevřeným vystoupením proti bolševismu a účast na aktivitách Ligy odmítala. Také Vladimír Krychtálek se již snažil v Lize nevyvíjet žádnou činnost a jedním z mála novinářských aktivistů, kteří se zde angažovali, byl tak Karel Werner, jehož proněmecký aktivismus nevyplýval z vypočítavosti, ale ze skutečného přesvědčení.²⁵

S postupem fronty ke hranicím Protektorátu se ale vidina světlé budoucnosti v rámci tisícileté říše, kterou svým čtenářům aktivističtí novináři po dlouhých pět let předkládali, rozplývala. Hlavní otázka, kterou si v těch dnech aktivističtí novináři kladli, tak zřejmě zněla: Co se mnou bude dál?

Jejich činnorodý aktivismus se tak zpravidla zvolna měnil v jakýsi „pasivismus“. Proklouznout těmi posledními měsíci okupace bez povšimnutí a pokud to půjde, ještě trochu přelestit štít své notně omšelé pověsti, to byly, obrazně řečeno, zřejmě ty hlavní direktivy, jimiž se činnost těchto novinářů

²¹ NA, fond 8/47, karton 122, Melč. Jaroslav Vorel později vypověděl: „Zvláštní potíže v odboru vnitřních záležitostí působila gen. Eliášovi činnost různých fašistických organizací a frakcí, jakož i horlivost aktivistických novinářů. Kdykoliv byl Eliáš nucen vstoupit s nimi do styku, činil tak s největším přemáháním a vnitřním odporem.“ (ABS 305–371–3, Vorel) Krychtálek přesto tvrdil, že měl s Eliášem „dobré vztahy“. (NA, fond TNS 8/47, karton 122, Krychtálek: konstitut, protokol 10. 10. 1946)

²² Den před dohodnutým setkáním s Háhou oznámil Vajtauer telefonicky na tiskový odbor, že Lažnovský a Křemen onemocněli chřipkou a snažil se dohodnout odklad audience. Chvilu po Vajtauerovi pak volal na tiskový odbor také Krychtálek, „který sděloval, že zrovna mluvil s [Vajtaueroem], že od včerejška se rovněž léčí na chřipku, a že neví, stejně jako [Cřha], bude-li se moci přijeti zúčastnit.“ (ABS 300–12–1, opis úředního záznamu o Vajtauerově telefonátu z 24. 9. 1941)

²³ Podle zprávy nalezené v tzv. Štěchovickém archivu měl Wolmar již 27. 9. 1941 odmítnout pověsti, že by onemocnění šéfredaktorů mělo nějaké politické pozadí. (ABS 305–116–3, druhý dodatek k trestnímu oznámení z 30. 1. 1947) V tomto smyslu také tentýž den informoval SD, konkrétně pak Wolfa. Zájem na tom, aby byl Eliáš usvědčen jako travič, měl mít zejména Heydrich. (PASÁK 1967b:188–189)

²⁴ Úřední sdělení ČTK z 11. října 1941, ve kterém bylo oznámeno Lažnovského úmrtí, obsahovalo i následující věty: „Tato sprostá vražda, kterou spáchali vlastní krajané z příkazu londýnské štvavé ústředny a emigrantské kliky kolem Beneše, vrhla ostré světlo na nestoudné a krvelačné metody těch, kdož stále mají nejpokrytečtější způsobem v ústech slovo lidskost.“ Zpráva dále hovořila o „nezvratných“ důkazech, přičemž konstatovala, že šlo o „plánovitě připravený atentát na skupinu pozitivně smýšlejících redaktorů,“ a ujišťovala, „že tento hanebný čin, jehož pozadí a souvislosti jsou již zjištěny, bude spravedlivě potrestán.“ (Tisk a novináři, roč. XVI, číslo 1–2, Šéfredaktor Karel Lažnovský obětí politické vraždy)

²⁵ Jak svědčí po válce vypověděli, Karel Werner, „na svém názoru pro Němce setrval do poslední chvíle, kdy již ostatní aktivističtí šéfredaktoři obrátili. Slyšel jsem např. v redakci Venkova prohlásiti Krychtálka, že Werner je poslední aktivista, že je trouba, když si myslí, že to Němci vyhraji.“ (ABS 305–116–2, Styblik)

řídila. Krychtálek, Crha, Ryba či Křemen tehdy „celé měsíce nenapsali ani řádky, anebo jen psali o všeobecných věcech.“ (ABS 300–12–1, Zieris) Ne všem se ovšem podařilo přežít poslední dny okupace mimo zraky veřejnosti. Trochu hořkou příchuť musel mít například pro Rybu a Křemena 15. březen 1945, kdy jim byl v den výročí vzniku protektorátu udělen Čestný štít Protektorátu Čechy a Morava se svatováclavskou orlicí za činnost v duchu říšské myšlenky. O takovou veřejnou „poctu“ stál na sklonku války jistě jen málokdo. (ABS 301–85–1, koncept trestního oznámení na Rybu; ABS 301–74–3, Křemen)

Obavy aktivistických novinářů o svůj další osud v osvobozeném Československu vedly u mnohých z nich k úvahám o možném útěku. V polovině dubna 1945, po jedné z užších tiskových konferencí, na které Němci již v podstatě nepřimo oznámili svou porážku, se například sešli Krychtálek, Ryba a Jan Scheinost s vedoucím tiskového odboru ministerstva školství a lidové osvěty Ctiborem Melčem a žádali, aby „jim poradil, co mají dělat. Krychtálek zejména měl obavy o budoucnost a dal tomu výraz tím, že při těchto rozhovorech dvakrát se vyjádřil, že v případě příchodu Rudé armády se raději z Prahy vzdálí. Konkrétněji se vyjádřil, že odejde na západ, tedy směrem do anglo-americké zóny.“ (ABS 305–371–4, Melč) Krychtálek měl projevovat největší rozpačitost ze všech tří přítomných novinářů. Ryba prý skoro nemluvil a Scheinost tvrdil, že se aktivisté obhájí, když po válce shodí vinu za vývoj politických poměrů v protektorátu na Háchu, vládu a český tiskový odbor.

Na zmíněné dubnové konferenci nabídli Němci některým vedoucím aktivistům pomoc – Wolf jim vzkázal, „že ti šéfredaktoři, kteří se obávají následků své činnosti, mají se přihlásit, a z nich budou vybráni ti, kterým německé úřady v daný moment umožní s falešnými doklady odjezd do Německa, kde by se mohli skrýt.“²⁶ Bezprostředně před osvobozením se pak někteří aktivisté pokusili o útěk na vlastní pěst – např. Kožíšek a Křemen – ale vesměs neúspěšně.²⁷

Poslední nadějí, ke které se v posledních dnech okupace upíraly zraky většiny Čechů, kteří za války kolabovali s Němci, bylo plánované vyhlášení samostatné, tzv. Česko-Moravské republiky. Také mezi aktivistickými novináři se o této možnosti živě diskutovalo. Ještě 4. května odpoledne byla do Presseklubu svolána poslední z pověstných tiskových porad šéfredaktorů. Mezi aktivisty v té době vládla domněnka, že by právě zde mohli Němci tuto Česko-Moravskou republiku vyhlásit. Při předpokládaném nesouhlasu Háchy (který již svou funkci od roku 1943 ze zdravotních důvodů fakticky nevykonával a na jaře 1945 byl jeho stav tak vážný, že byl prakticky neschopen o čemkoliv rozhodovat) měl být prezidentem nového státního útvaru ustanoven Emanuel Moravec. Začátek konference se kvůli pozd-

nímu příchodu Wolfa a jeho suity protáhl zhruba o hodinu. Zastoupení Němců bylo přitom nezvykle početné. Kromě Wolfa, který konferenci vedl, se z německé strany zúčastnili ještě jeho zástupci Götz-Czermak, Zwick a dalších pět osob z tiskového oddělení SD. Ačkoliv se očekávalo nějaké zásadní prohlášení, Wolf nic takového neučinil. Pouze instruoval šéfredaktory v tom smyslu, aby vyzývali čtenáře ke klidu. Zpoždění a celkově podivný ráz konference si přítomní aktivisté vysvětlovali tím, že Frank a Moravec stále jednají o tom, co dělat, a že porady ještě nejsou skončeny. Tyto domněnky pak přiznal sám Wolf, který na závěr upozornil přítomné novináře, že v nejbližších hodinách budou svoláni k nové poradě. Žádná se však již nekonala.

Následující den, 5. května 1945, vypuklo Pražské povstání a dlouho zadržovaná čtenářská nenávist došla naplnění – aktivisté se řadili k nejviditelnějším „nepřátelům“ obrozeného národního vědomí a jako takoví patřili mezi první zatčené.

Přední novinářští aktivisté skončili před Národním soudem, který byl v jejich případech mimořádně tvrdý. K trestu smrti byli nakonec odsouzeni: bývalý šéfredaktor Árijského boje Rudolf Novák, bývalý šéfredaktor Poledního listu Antonín Jaromil Kožíšek, bývalý redaktor rozhlasu Alois Kříž, bývalý šéfredaktor Venkova Vladimír Krychtálek, bývalý šéfredaktor Lidového deníku Jaroslav Křemen²⁸, bývalý šéfredaktor Večerního Českého slova Karel Werner a v nepřítomnosti též bývalý šéfredaktor Přítomnosti Emanuel Vajtauer. K doživotnímu žaláři byli odsouzeni: bývalý šéfredaktor Zteče Václav Crha (u všech odsouzených uvádíme listy, které byly jejich posledním působištěm před osvobozením) a zakladatel tiskové společnosti Tempo a významný politik první republiky Jiří Stříbrný, jehož případ byl trochu překvapivě zařazen mezi novinářské procesy. Další novináři byli potrestáni těžkým žalářem: Gustav Dörfl 20 let, Čeněk Ježek a Emil Šourek každý 15 let, Karel Chalupa 12 let, Vladimír Ryba 10 let, František Josef Prokop 4 roky, Jaroslav Pelíšek a ing. Jan Vrba 3 roky, Leopold Zeman 2 a půl roku, Jan Scheinost 22 měsíců, Jan Hloužek a Rudolf Halík každý 18 měsíců. (DRTINA 1947:24–25; BORÁK 1998:66–69)

Z úzké skupiny nejdůležitějších aktivistů se svému osudu vyhnuli pouze dva jmenovci. Zatímco ale Emanuel Moravec po vypuknutí pražského povstání spáchal 5. 5. 1945 sebevraždu (zastřelil se při pokusu opustit Prahu), šéfredaktor Přítomnosti Emanuel Vajtauer zakončil svou aktivistickou dráhu zřejmě úspěšněji – odjel již 30. 4. 1945 z Prahy, naposledy měl být spatřen u Jindřichova Hradce a pravděpodobně se mu podařilo uprchnout za hranice. Jeho další osudy nejsou dodnes známy. (GREGOROVIC 1995:154; srov. též ČELOVSKÝ 2002:85–86)

²⁶ NA, fond TNS 8/47, karton 122, Krychtálek: konstitut, protokol 23. 10. 1946. Dále srov. ABS 305–371–4, dodatkový protokol, Melč.

²⁷ „4. května jednal Kožíšek s ředitelem Noviny Vildem o zapůjčení vozu. [...] V noci ze 4. na 5. května přišel do Noviny s dopisem od Rudla, jehož obsah zněl, že na Frankův rozkaz má být Kožíškovi vůz vydán. Rodinu již předtím odvezl.“ Podle Jaroslava Křemena „jeden z šoférů učinil připravené vozidlo jízdy neschopným tím, že do pohonné směsi přimíchal vápno.“ (NA, fond TNS 8/47, karton 122, poř. č. 5, Krychtálek: konstitut, protokol 23. 10. 1946; ABS 301–74–3, Křemen) „Křemen asi týden před 5. květnem odejel do Tábora a poněvať vlakové spojení bylo velmi nejisté a mohlo být denně přerušeno, soudil jsem, že může být v Táboře zadržán a odešel jsem k Melčovi, jemuž jsem nepřítomnost Křemenovu hlásil.“ (NA, fond TNS 8/47, karton 122, poř. č. 5, Krychtálek: konstitut, protokol 23. 10. 1946)

²⁸ Jaroslavu Křemenovi udělil prezident Beneš (na návrh ministra spravedlnosti Drtiny) milost a jeho trest byl změněn na doživotní těžký žalář, z něhož si měl 15 let odpykat na nucených pracích.

Prameny uvádíme v poznámkách.

Literatura

- BORÁK, M. (1998): *Spravedlnost podle dekretu*. Šenov u Ostravy: Tilia
- BRANDES, D. (2000): *Češi pod německým protektorátem*. Praha: Prostor
- DOLEJŠÍ, V. (1960): *Noviny a novináři*. Praha: NPL
- DOLEŽAL, J. (1996): *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv
- DRTINA, P. (1945): *A nyní promluví Pavel Svatý*. Praha: Vladimír Žikeš
- DRTINA, P. (1947): *Na soudu národa*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti
- ČELOVSKÝ, B. (2002): *Strážce nové Evropy*. Šenov u Ostravy: Tilia
- ČVANČARA, J. – UHLÍŘ, J. B. (2006): *Chlebičková aféra. Poslední odbojový čin ministerského předsedy Aloise Eliáše*. In: *Historie a vojenství*. 55(4), 37–48
- GREGOROVIC, M. (1995): *Kapitoly o českém fašismu*. Praha: Lidové noviny
- HRABÁNEK, J. [Nedatováno]: *Tiskové právo Československé*. (Rozmnoženo jako rukopis.) Spolek posluchačů Vysoké školy politické a sociální v Praze.
- KONČELÍK, J. (2008): *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. In: FORET, M. – LAPČÍK, M. – ORSÁG, P. (ed.): *Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 295–311
- KONČELÍK, J. – CEBE, J. – KÖPPLOVÁ, B. (2007):

- Řízení tisku v letech 1939–1945: analýza protektorátních tiskových porad*. In: *Mediální studia*. 2(3), 272–291
- KONČELÍK, J. – KÖPPLOVÁ, B. – KRYŠPÍNOVÁ, J. (2002): *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara. Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 až 1941*. Praha: Karolinum
- KŘÍŽ, A. (1940): *Krev za novou Evropu*. Praha: Orbis
- PASÁK, T. (1967a): *Problematika protektorátního tisku a formování tzv. skupiny aktivistických novinářů na počátku okupace*. In: *Příspěvky k dějinám KSČ*. VI(1), 51–80
- PASÁK, T. (1967b): *Aktivističtí novináři a postoj generála Eliáše v roce 1941*. *Český časopis historický*. XV(2), 173–192
- PASÁK, T. (1975): *Český periodický tisk na počátku okupace ve světle cenzury a jejích opatření*. In: *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica* 5. Praha: Universita Karlova, 147–178
- PASÁK, T. (1980): *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v Českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova
- PERNES, J. (1997): *Až na dno zraedy*. Praha: Themis
- PASÁK, T. (1998): *Pod ochranou říše*. Praha: Práh
- SCHEINOST, J. – KOŽÍŠEK, A. J. – WERNER, K. (1944): *Banská Bystrica*. Praha: Orbis
- VEČEŘA, P. (2007): *Ošemetné Scylla a zrádné Charybdy protektorátních novinářů. K projevům pasivní rezistence a kolaborace na stránkách českých tištěných médií za německé okupace (1939–1945)*. In: *Mediální studia*. II(3), 252–271

Summary

Journalistic Activism: Collaborating Journalism in the Protectorate of Bohemia and Moravia and its main Representatives from the Czech Legal Press

Jan Cebe, Jakub Končelík

This text focuses on Czech journalists, who collaborated with German occupying forces during the period of the Protectorate of Bohemia and Moravia. In order to implant their “imperial concept” into the minds of Czech people, the Nazis made use of a traditional tool used by all totalitarian regimes – propaganda. At that time, the press was by far the most important source of information and it was therefore one of the first areas which the Nazi administration took control of after invading Bohemia and Moravia. Immediately following 15 March 1939, the press was tied up with censorship rules and the command of the Czech press was given to Wolfgang Wolfram von Wolmar.

However, the Germans alone could not win the confidence of the Czech population and they therefore began to look for allies among Czech journalists. It is quite obvious that the Czech fascists were immediately ready to start collaborating, as they had often been in conflict with the laws of the first republic and ranked lowest in the hierarchy of pre-war journalism. On the other hand, there were many educated people and journalists from the prestigious press who also collaborated with the national socialist forces. Even though most of them were of an average editorial level, it was very surprising for people around them to see them turn to Nazism. It was only the fire-test of Munich and the occupation that revealed the individual moral weaknesses which – together with strong ambitions and careerism – caused their downfall.

The Germans gradually created a group of journalists who were ready to stand up for the “imperial concept” and through whom the occupying forces were able to cause mental chaos among the Czech people and undermine their resistance. Focusing on these journalists we are trying to explain who constituted this group of the “faithful” and how the group developed.